

Równość szans w projektach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013

Cykliczne podsumowanie z realizacji zasady horyzontalnej (stan na koniec 2014 r.)

Departament Programów Ponadregionalnych
Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju
Warszawa, maj 2015 r.

Spis treści

I.	Wprowadzenie	3
II.	Wypełnione ankiety	3
III.	Niepełnosprawni w Polsce Wschodniej	4
IV.	Realizacja zasady równości szans w projektach dot. infrastruktury uczelni, parków naukowo-technologicznych oraz obiektów wystawienniczo-konferencyjnych - przykłady rozwiązań beneficjentów	5
V.	Realizacja zasady równości szans w projektach infrastruktury drogowej - przykłady rozwiązań beneficjentów	10
VI.	Realizacja zasady równości szans w zatrudnianiu pracowników - przykłady rozwiązań beneficjentów	12
VII.	Realizacja zasady równości szans w projektach stosujących tzw. działania „miękkie” - przykłady rozwiązań beneficjentów	13
VIII.	Podsumowanie	15

I. Wprowadzenie

Niniejsze podsumowanie przedstawia informacje na temat sposobu realizacji zasady równości szans w projektach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013 (PO RPW). Spośród wszystkich 294 umów podpisanych do końca 2014 r. w ramach osi I-V Programu - poddano analizie kolejne 28 projekty, których realizacja zakończyła się w 2014 r.¹

Zgodnie z ustanowionym systemem monitorowania zasad horyzontalnych w ramach PO RPW, Instytucja Zarządzająca PO RPW (IZ PO RPW) co pół roku prosi jednorazowo beneficjentów, którzy zakończyli realizację rzeczową projektu o wypełnienie ankiety dot. realizacji zasady równości szans. Jest to konieczne ze względu na zapis mówiący, że Program powinien być realizowany z poszanowaniem zasady zwalczania dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, religię, światopogląd, niepełnosprawność, wiek oraz orientację seksualną.² W pierwszej kolejności **zgodność projektu z zasadą** w zakresie równych szans jest oceniana i punktowana już **na etapie oceny merytorycznej projektu poprzez odpowiednie kryteria wyboru projektów**. Badane jest czy projekt nie wpłynie negatywnie w jakikolwiek sposób na równość szans. W szczególności sprawdzeniu podlega fakt, czy w projekcie nie są stawiane bariery głównie ze względu na płeć przede wszystkim w zakresie zatrudniania i polityki kadrowej prowadzonej w stosunku do osób, które będą zatrudniane w jego ramach. Przedsięwzięcie nie może w żaden sposób przyczyniać się do bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji (ze względu na wysokość wynagrodzeń, równe traktowanie, dostęp do zatrudnienia, szkoleń, awansu i warunków pracy). Deklaracja beneficjenta odnośnie sposobu wdrażania zasady równości szans w realizowanym projekcie jest następnie weryfikowana w ramach kontroli na zakończenie projektu, a także w ww. ankietach, które są podstawą do przygotowania niniejszego opracowania.

II. Wypełnione ankiety

Podsumowując informacje za rok 2014 spośród wszystkich projektów dla których beneficjenci z osi I-V PO RPW złożyli w 2014 r. wnioski o płatność końcową, przeanalizowano ankiety dla 28 projektów, co prezentuje poniższa tabela.

Tabela 1 Liczba ankiet dot. zasady równości szans w projektach PO RPW 2007-2013

Działanie PO RPW	Liczba ankiet za rok 2013 r. i lata wcześniejsze	Liczba ankiet za 2014 r.	Razem
1.1.	20	3	23
1.3.	41	9	50
1.4.	15	11	26
3.1.	1	0	1
3.2.	2	1	3
4.1.	12	4	16
5.1.	1	0	1
Łącznie	92	28	120

Źródło: Dane własne IZ PO RPW

1 Projekty, dla których złożono wnioski o płatność końcową do końca 2014 r.

2 PO RPW 2007-2013, roz. IV. Cele programu i ich zgodność z krajowymi dokumentami programowymi i polityką spójności UE na lata 2007-2013

Ankiety dostarczyli beneficjenci realizujący projekty w działaniach: 1.1, 1.3, 1.4, 3.2, 4.1³. W związku z tym ocenie poddano takie kwestie jak: infrastruktura budynku i jego otoczenie (działania: 1.1, 1.3, 3.2), promocja działań, organizacja spotkań i szkoleń (działanie 1.4), rozwiązania z zakresu infrastruktury drogowej (działanie 4.1). Ankiety umożliwiają zbieranie danych dotyczących niwelowania lub eliminowania istniejących w życiu grup defaworyzowanych barier zarówno na etapie planowania projektu, jak i też na etapie jego realizacji.

III. Niepełnosprawni w Polsce Wschodniej

Według danych z ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 r. w województwach Polski Wschodniej mieszkało 1 056 057 osób niepełnosprawnych, co stanowiło 12,82% ogółu wszystkich mieszkańców zamieszkujących ten region (8 238 219). Osoby te stanowiły 22,48% wszystkich osób niepełnosprawnych w Polsce (4 697 048). Udział wszystkich osób niepełnosprawnych w Polsce w ogólnej liczbie ludności całego kraju jest podobny i wynosi 12,20%.

Tabela 2 Osoby niepełnosprawne oraz osoby ogółem w Polsce Wschodniej w 2011 r.

Jednostka terytorialna	Osoby niepełnosprawne	Osoby ogółem	Udział osób niepełnosprawnych w osobach ogółem
Polska	4 697 048	38 511 824	12,20%
Polska Wschodnia	1 056 057	8 238 219	12,82%
w tym województwa:			
lubelskie	311 796	2 175 700	14,33%
podlaskie	131 758	1 202 365	10,96%
podkarpackie	249 530	2 127 286	11,73%
świętokrzyskie	165 680	1 280 721	12,94%
warmińsko-mazurskie	197 293	1 452 147	13,59%

Dane: BDL GUS oraz obliczenia własne IZ PO RPW

Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata w roku 2013 przedstawia poniższa tabela. Najgorzej przedstawiała się sytuacja w województwie warmińsko-mazurskim, gdzie tylko 17,0% osób niepełnosprawnych znalazło zatrudnienie. Najlepiej pod tym względem wypadło województwo podkarpackie, gdzie pracowało aż 26,4% osób niepełnosprawnych. Wskaźnik zatrudnienia niepełnosprawnych dla całego regionu Polski Wschodniej wyniósł 24,0% i był nieco wyższy niż średni wskaźnik dla kraju wynoszący 20,9%.

³ Do końca 2014 r. żaden projekt z działań 1.2, 2.1, 5.2 nie został jeszcze zakończony.

Tabela 3 Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata w roku 2013

Wskaźnik	Średnia dla Polski	Wartości dla Polski Wschodniej
Zatrudnienie osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata	20,9%	17,0% - warmińsko - mazurskie 22,4% - lubelskie 20,8% - podlaskie 24,4% - świętokrzyskie 26,4% - podkarpackie

Dane: BDL GUS

IV. Realizacja zasady równości szans w projektach dot. infrastruktury uczelni, parków naukowo-technologicznych oraz obiektów wystawienniczo-konferencyjnych - przykłady rozwiązań beneficjentów

Praktyczny sposób realizacji zasady równości szans zależy od specyfiki projektu. Najczęściej zasada równości szans odnosi się do **osób z niepełnosprawnością narządów ruchu**.

Projekty polegające na budowie, rozbudowie lub przebudowie infrastruktury uczelni, szkół wyższych, parków naukowo-technologicznych oraz obiektów wystawienniczo-konferencyjnych, w makroregionie Polski Wschodniej były realizowane zgodnie z ustawą Prawo budowlane. Dokument ten normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. W związku z tym należy przyjąć, że współfinansowane ze środków PO RPW projekty - respektują prawa osób niepełnosprawnych, przede wszystkim tych, którzy poruszają się na wózkach inwalidzkich. Wynika to z faktu, iż właściwe organy kontrolują poprawność zastosowanych rozwiązań pod kątem dostępności i przemieszczania się osób niepełnosprawnych ruchowo - w trybie wydawania decyzji o pozwoleniu na budowę, a następnie wydając pozwolenie na użytkowanie obiektu. Przepisy wykonawcze do ustawy **Prawo budowlane** zawierają szczegółowe wytyczne m.in. w zakresie⁴ zapewnienia dostępności **dojść i dojazdów do budynku, miejsc postojowych dla samochodów osobowych, zieleni i urządzeń rekreacyjnych, ogrodzeń, wejść do budynków i mieszkań, schodów, pochylni, pomieszczeń higieniczno-sanitarnych, wind** - Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2002 r., Nr 75, poz. 690 z późn. zm.),

Rozwiązania w zakresie likwidowania barier dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich z sukcesem zastosowano w projekcie: *Budowa Centrum Innowacyjno - Wdrożeniowego Nowych Technik i Technologii w Inżynierii Rolniczej* - Uniwersytetu Przyrodniczy w Lublinie.

4 Cytowane za: „Zasada równości szans w projektach PO RPW” Raport sporządzony na podstawie badania ewaluacyjnego Zasada równości szans w Programie Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013” Branka M., Dunaj M., Dymowska M., Sekutowicz K., wrzesień, 2010 str. 22.

Zdjęcia 1-4 Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie - *Budowa Centrum Innowacyjno - Wdrożeniowego Nowych Technik i Technologii w Inżynierii Rolniczej*

1. Wejścia do budynku z poziomu parteru, osłonięte od deszczu i oświetlone

2. Wnętrze windy z tablicą sterującą - na dole widoczny wyraźnie oznakowany alarmowy przycisk przywoławczy

3. Pochylnie o odpowiednim kącie pochylenia i rozstawie, wyposażone w poręcze

4. Wyraźnie oznakowane miejsca parkingowe dla osób niepełnosprawnych w bezpośrednim sąsiedztwie wejścia

Źródło: Materiały własne beneficjenta

Przykłady odpowiedniego **rozmieszczenie miejsc parkingowych** (również dla osób niepełnosprawnych) są widoczne w przypadku projektu *Park Naukowo-Technologiczny Polska - Wschód Sp. z o.o. w Suwałkach*. Miejsca parkingowe sąsiadują bezpośrednio z budynkiem, tak jak chodniki, a wejście do budynku znajdują się na tym samym poziomie co parking.

Zdjęcie 5 Park Naukowo-Technologiczny Polska - Wschód Sp. z o.o. w Suwałkach

Odpowiednie rozmieszczenie miejsc parkingowych w pobliżu budynku oraz na tym samym poziomie co wejście

Źródło: Materiały własne beneficjenta

Wiele użytecznych rozwiązań w zakresie udogodnień dla osób niepełnosprawnych i z ograniczoną sprawnością ruchową zostało wdrożonych przy okazji modernizacji i rozbudowy Targów Kielce. Poszczególne poziomy parkingu podziemnego odróżniają się innymi kolorami. Oświetlenie zamontowane na słupach jest włączane przez czujnik zmierzchowy lub czujnik ruchu. Nie ma różnicy poziomów co ułatwia samodzielne dostanie się do budynku osobom z ograniczoną sprawnością ruchową oraz osobom z wózkami dziecięcymi. Na parkingu zainstalowano system nagłośnieniowy.

Zdjęcie 6 Targi Kielce S.A. - Projekt: *Modernizacja i rozbudowa infrastruktury Targów Kielce jako Międzynarodowego Ośrodka Wystawienniczo-Kongresowego*

Wiele udogodnień dla osób niepełnosprawnych

Źródło: Materiały własne beneficjenta

Przykład projektu: *Budowa i uruchamianie nowych obiektów Parku Naukowo-Technologicznego Polska - Wschód w Suwałkach* pokazuje **możliwości aranżowania większej przestrzeni wewnątrz budynku** poprzez odpowiednią kolorystykę ścian i podłóg, oddzielającą różne strefy, ustawienie roślin i innych charakterystycznych elementów, co **ułatwia orientację przestrzenną** użytkownikom obiektu.

Zdjęcie 7 Projekt: *Park Naukowo-Technologiczny Polska - Wschód Sp. z o.o. w Suwałkach*

Odpowiednia aranżacja przestrzeni wewnątrz budynku ułatwia orientację przestrzenną osobom z niepełnosprawnością poznawczą

Źródło: Materiały własne beneficjenta

Zdjęcie 8 Projekt: *Park Naukowo-Technologiczny Polska - Wschód Sp. z o.o. w Suwałkach*

Elementy wizualne, wyraźny logotyp i nazwa Parku, odpowiednia kolorystyka ścian oraz podłóg ułatwiają orientację przestrzenną

Źródło: Materiały własne beneficjenta

Zdjęcie 9-10 Projekt: *Park Naukowo-Technologiczny Polska - Wschód Sp. z o.o. w Suwałkach*

9. Szerokie obustronnie otwierane drzwi, odpowiednie oświetlenie oraz infomaty

10. Wyraźnie oznakowane piktogramami drogi ewakuacyjne, kamery monitoringu podnoszące poziom bezpieczeństwa, wydzielone strefy poprzez odpowiednią kolorystykę ścian podłóg oraz foteli

Źródło: Materiały własne beneficjenta

Nie wszyscy jednak beneficjenci zrozumieli do końca **istotę problemu na czym w praktyce polega realizacja zasady równości szans**. Wskazują na to wybrane komentarze beneficjentów do pytania w ankiecie: „Czy cele projektu zakładały, że z projektu skorzystają także grupy marginalizowane?” Grupa 13 beneficjentów udzieliła odpowiedzi twierdzącej na ww. pytanie. Dla niektórych jednak beneficjentów z samego tylko faktu, iż projekt nie dyskryminuje żadnej grupy społecznej wynikała odpowiedź pozytywna. Inni beneficjenci, których projekty polegały na zakupie wyposażenia dla uczelni, udzielili negatywnej odpowiedzi, twierdząc, że projekt nie jest bezpośrednio skierowany do grup zmarginalizowanych. Nie uwzględnili przy tym możliwości, iż z wyposażenia mogą korzystać studenci czy pracownicy naukowcy z różnymi niepełnosprawnościami, a sama aparatura może być umieszczona w obiektach, które spełniają wymagania dostępności dla tych osób.

V. Realizacja zasady równości szans w projektach infrastruktury drogowej

- przykłady rozwiązań beneficjentów

W przypadku projektów **infrastruktury drogowej** mają zastosowanie przepisy ustawy Prawo budowlane oraz akty wykonawcze do tej ustawy normujące m.in. dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych **chodników, parkingów, stanowisk postojowych, tramwajowych wysepek przystankowych (peronów), wysepek i pasów dzielących w obrębie przejść dla pieszych** w poziomie jezdni, a także bezkolizyjnych przejść dla pieszych (patrz: Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie (Dz. U. 1999 r., Nr 43, poz. 430), które uwzględniają potrzeby osób niepełnosprawnych ruchowo i z ograniczoną sprawnością ruchową.

Przykładowe rodzaje projektów dotyczą⁵ budów i innych robót budowlanych w zakresie dróg, obwodnic, mostów, tuneli, wiaduktów, estakad, węzłów i skrzyżowań w ciągach tych dróg, w tym infrastruktury towarzyszącej dla tych obiektów (m. in. zjazdy, zatoki autobusowe i inne urządzenia drogowe, sygnalizacja świetlna, bariery ochronne lub ogrodzenia, osłony przeciwoślńieniowe, chodniki, przejścia dla pieszych, ciągi i ścieżki rowerowe, oświetlenie) wraz z budową i innymi robotami budowlanymi w zakresie wyposażenia w infrastrukturę ochrony środowiska (np.: ekrany akustyczne, urządzenia gospodarki wodno-ściekowej, przejścia dla zwierząt, zieleń izolacyjna) wynikającymi bezpośrednio z potrzeb przeciwdziałania wzrostowi zagrożenia dla środowiska przyrodniczego, spowodowanego budową, przebudową, remontem infrastruktury drogowej.

Realizacja zasady równości szans sprowadza się tutaj przede wszystkim do poszanowania potrzeb różnorodnych grup użytkowników obiektów budowlanych.

I tak dla:

- **osób z niepełnosprawnością ruchową** (w tym osób na wózkach inwalidzkich) - poprzez:
  - ✓ zastosowanie niższych krawężników przy przejściach dla pieszych,
  - ✓ wykorzystanie autobusów niskopodłogowych (ew. z obniżaną podłogą), tak by różnica poziomów między jezdnią a podłogą pojazdu nie stanowiła problemu w poruszaniu się,
  - ✓ umieszczanie informacji i przycisków w zasięgu linii wzroku osoby na wózku,
  - ✓ wykorzystanie antypoślizgowej nawierzchni ciągów pieszych,
  - ✓ usuwanie nierówności powierzchni chodnika i ulicy,
  - ✓ zapewnienie odpowiedniej przestrzeni umożliwiającej obrót na wózku,
- **osób z niepełnosprawnością wzroku** – poprzez:
  - ✓ zapewnienie komunikatów dotykowych i/lub dźwiękowych - ułatwiających orientację w przestrzeni,
  - ✓ zmianę faktury nawierzchni ciągu pieszego, która jest łatwo wyczuwalna łaską i która ostrzega przed kładem przed końcem chodnika bądź istniejącymi w strefie chodnika słupach lub koszach,
  - ✓ używanie innego dźwięku w sygnalizacji przy przejściach dla pieszych,
  - ✓ wyraźne i kontrastowe oznakowanie ciągów pieszych, przejść przez jezdnie, kładek, wind, przejść podziemnych,
  - ✓ odpowiednie (nie za jasne i nie za ciemne) oświetlenie,

5 Cytowane za: „Zasada równości szans w projektach PO RPW” Raport sporządzony na podstawie badania ewaluacyjnego Zasada równości szans w Programie Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013” Branka M., Dunaj M., Dymowska M., Sekutowicz K., wrzesień, 2010 str. 98

- **osób z niepełnosprawnością słuchu** – poprzez:
  - ✓ udostępnienie komunikatów w formie wizualnej,
- **osób z niepełnosprawnością poznawczą** – poprzez:
  - ✓ czytelne, proste, zrozumiałe napisy i informacje,
  - ✓ jednoznaczne i konsekwentne oznaczenia.

Zdjęcia 11-14 Urząd Miejski w Białymstoku - *Budowa przedłużenia ul. Gen. Wł. Andersa w Białymstoku*

11. Inna faktura nawierzchni chodnika przed wejściem do windy - ułatwiająca poruszanie się osobom niedowidzącym

12. Winda dla osób niepełnosprawnych zainstalowana bezpośrednio przy podziemnym przejściu dla pieszych

13. Wyraźnie oznakowane, podziemne, bezkolizyjne przejście dla pieszych

14. Przycisk do zmiany sygnalizacji świetlnej zainstalowany na odpowiednio niskiej wysokości, tak aby ułatwić korzystanie z niego osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich, bądź o niskim wzroście

Źródło: Materiały własne beneficjenta

Zdjęcie 15 Urząd Miejski w Białymstoku - Budowa przedłużenia ul. Gen. Wł. Andersa w Białymstoku

Obniżony chodnik przy zatokach postojowych ułatwiający manewrowanie i najazd na chodnik autobusów niskopodłogowych tak aby osoby niepełnosprawne miały mniejszą odległość z chodnika do drzwi pojazdu

Źródło: Materiały własne beneficjenta

VI. Realizacja zasady równości szans w zatrudnianiu pracowników - przykłady rozwiązań beneficjentów

Zasada równości szans stosowana jest także w odniesieniu do zagadnień związanych z zatrudnianiem pracowników co wynika z zapisów **ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy** (Dz. U. z 1974 r., Nr 24, poz. 141 ze zm.). Ustawa nakłada wymogi na pracodawców w zakresie przestrzegania zasady równego traktowania w zatrudnieniu. Art. 18^{3a-3e} stanowi, iż **pracownicy powinni być równo traktowani w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych, w szczególności bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także bez względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy**. Równe traktowanie w zatrudnieniu oznacza niedyskryminowanie w jakikolwiek sposób, bezpośrednio lub pośrednio, z przyczyn określonych powyżej.

Z przesłanych ankiet wynika, iż u 11 beneficjentów w wyniku realizacji projektów **zostały stworzone dodatkowe miejsca pracy**. Ponadto 3 beneficjentów zadeklarowało **monitorowanie wynagrodzeń pod kątem płci**, powołując się na obowiązujące w tym zakresie regulaminy wewnętrzne. Beneficjenci 8 projektów podali, że **wprowadzili rozwiązania ułatwiające godzenie życia zawodowego z prywatnym** podając następujące przykłady:

- ✓ elastyczne godziny pracy zgodne z zaproponowanym harmonogramem przez pracownika,
- ✓ godzinowe rozliczenie czasu pracy,
- ✓ przywileje dla matek karmiących.

VII. Realizacja zasady równości szans w projektach stosujących tzw. działania „miękkie”

- przykłady rozwiązań beneficjentów

Wśród wszystkich analizowanych 28 projektów PO RPW, 11 z nich dotyczyło tzw. **działań „miękkich”** (działanie I.4 PO RPW *Promocja i współpraca*), polegających m.in. na organizowaniu szkoleń, seminariów, targów, wypracowywaniu wspólnych dokumentów, rozpowszechnianiu materiałów informacyjno-promocyjnych o projekcie i jego efektach poprzez publikacje, strony internetowe, plakaty, filmy.

W ramach promocji projektów 11 beneficjentów zadeklarowało **upowszechnianie informacji różnymi kanałami dystrybucji** takimi jak: strony www (również z obcojęzycznymi wersjami), materiały w prasie lokalnej i regionalnej, bilbordy, wywiady w telewizji, dystrybuowanie materiałów bezpośrednio poprzez partnerów projektów, organizacje społeczne, imprezy masowe oraz spotkania otwarte.

Wśród nich warto wskazać przede wszystkim projekt: *Platforma kooperacyjna Gminy Bełżec oraz Gminy i Miasta Ulanów szansą rozwoju gospodarczego i wzrostu potencjału turystycznego pomiędzy regionami Polski Wschodniej*. Był to projekt partnerski polegający na nawiązaniu sieci współpracy pomiędzy podmiotami województw lubelskiego i podkarpackiego (powiaty: tomaszowski i niżański). Partnerem projektu była Gmina i Miasto Ulanów, natomiast funkcje lidera pełniła Gmina Bełżec. Realizacja zaplanowanych w projekcie działań poprawiła wizerunek postrzegania obu Gmin w skali całego kraju. Realizując zasadę równości szans - beneficjent **wyrównywał szanse w dostępie do wiedzy i informacji, zapewnił** równy udział w konferencjach, dostępie do materiałów informacyjnych i promocyjnych bez względu na płeć, wiek, pochodzenie, stopień niepełnosprawności. Efektami projektu są albumy, kronika, wspólny przewodnik turystyczny, wspólna teczka ze zdjęciami martyrologii i inne opracowania. Witacze, tablice informacyjne oraz plany miast zostały umieszczone w miejscach powszechnie dostępnych, a materiały cyfrowe, takie jak panoramy sferyczne, interaktywny plan miasta oraz fotorelacje z przebiegu działań projektowych znajdują się na ogólnodostępnych podstronach internetowych. Ponadto zadbano, aby miejsca w których odbywały się konferencje miały podjazdy dla osób niepełnosprawnych, a tablice informacyjno - promocyjne zawierały piktogramy.

Zdjęcie 16 Gmina Drohiczyń - Projekt: *Obszary o szczególnym znaczeniu przyrodniczym czynnikiem rozwoju Polski Wschodniej*

Strona WWW wyświetlana w wersji dla osób z niepełnosprawnością wzroku

Źródło: Strona WWW beneficjenta

Zdjęcie 17. Gmina Żmudź - Projekt: *Ponadregionalna współpraca drogą do rozwoju Polski Wschodniej*

Plakat o dużym formacie, jasny, prosty przekaz, czcionki bezszeryfowe (czyli bez „dekoracji”), duże zdjęcia

Źródło: Materiały własne beneficjenta